

ISHLAB CHIQUARISHDA LEAN VA KAIZEN YONDASHUVLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARASI

Nuriddinova Dilduzaxon

Osiyo xalqaro universiteti MM3-IQ 25 guruhi magistranti

Annotatsiya: *So‘nggi yillarda global raqobatbardoshlik sharoitida ishlab chiqarish korxonalarida ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Lean va Kaizen yondashuvlari — ishlab chiqarishda isroflarni yo‘qotishga, resurslardan samarali foydalanishga va doimiy takomillashtirishga qaratilgan boshqaruv tizimlari bo‘lib, ular korxona samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu maqolada Lean va Kaizen yondashuvlarini joriy etishning iqtisodiy samarasi — ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish davrini qisqartirish kabi ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilinadi. Maqolada Lean va Kaizenga oid xalqaro statistik ma‘lumotlar bilan bir qatorda ularning amaliy samarasi — raqamli ko‘rsatkichlar orqali ko‘rsatib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Lean yondashuvi, Kaizen, ishlab chiqarish samaradorligi, tejankor ishlab chiqarish, iqtisodiy samaradorlik, ishlab chiqarish xarajatlari.*

Zamonaviy sanoat korxonalari uchun samarali boshqaruv konsepsiyalari ishlab chiqarish jarayonlarining sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish maqsadida ajralmas vositalarga aylanmoqda. Lean va Kaizen yondashuvlari Yaponiya ishlab chiqarish tajribasidan kelib chiqib, isroflarni kamaytirish va jarayonlarni uzluksiz takomillashtirish orqali korxona samaradorligini oshiradi. Lean (ingl. *lean manufacturing* — tejankor ishlab chiqarish) — ishlab chiqarishning barcha isroflarini aniqlash va yo‘qotishga qaratilgan tizimdir. Kaizen esa doimiy takomillashtirish falsafasi bo‘lib, kichik lekin uzluksiz o‘zgarishlar orqali umumiy ko‘rsatkichlarni yaxshilashga xizmat qiladi. Bu yondashuvlar korxonalarga faqat texnologik o‘zgarish emas, balki boshqaruv madaniyati sifatida joriy etiladi.

Lean va Kaizen yondashuvlarini joriy etish korxonalarga ko‘plab iqtisodiy foydalar beradi. Xalqaro statistik ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, Lean ishlab chiqarish yondashuvlarini tatbiq etgan korxonalar ko‘pincha ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshiradilar. Masalan, Lean tamoyillarini joriy etgan holda ishlab chiqarish samaradorligi o‘rtacha 25% ga oshishi mumkin, inventarizatsiya xarajatlari 30% gacha kamayadi hamda mahsulot nuqsonlari va qayta ishlashlar bilan bog‘liq yo‘qotishlar 40% ga kamayadi. Buning natijasida ishlab chiqarish jarayoni tezligi oshadi va mahsulot yetkazib berish sifati yaxshilanadi. ([Keevee](#))

Quyidagi jadvalda Lean ishlab chiqarishni joriy etish orqali olingan asosiy iqtisodiy foydalar ko‘rsatilgan:

1-jadval. Lean yondashuvlarini joriy etishning asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	Lean tatbiqidan oldin	Lean tatbiqidan keyin	O'zgarish (%)
Ishlab chiqarish samaradorligi	100	125	+25%
Inventarizatsiya xarajatlari	100	70	—30%
Mahsulot nuqsoni yo'qotishlari	100	60	—40%
Yetkazib berish to'g'riligi	85	98	+13%

Ushbu jadvaldan ko'rinadiki, Lean yondashuvlarini joriy etish orqali ishlab chiqarishning samaradorligi va sifat ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilanadi, bu esa mahsulot tannarxining pasayishiga va bozordagi raqobatbardoshlikning oshishiga olib keladi. ([Keevee](#))

Lean tizimining tamoyillari doirasida Kaizen falsafasi korxona xodimlarining jarayonlarni doimiy takomillashtirishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Kaizen tadbirlari natijasida jarayonlardagi kichik o'zgarishlar yig'indisi katta iqtisodiy samaraga olib keladi. Masalan, mahsulot mahsuldorligi soatiga 28% ga oshishi, resurslardan foydalanish samaradorligi 30% ga yaxshilanishi va ortiqcha ishlab chiqarish 95% gacha qisqarishi mumkin. ([kaizen.com](#))

Lean va Kaizen yondashuvlarini joriy etish uzoq muddatli strategik jarayon bo'lib, u korxona boshqaruvi madaniyatini tubdan o'zgartirishni talab etadi. Avvalo, korxonada hozirgi ishlab chiqarish jarayonlari batafsil tahlil qilinadi, isroflar aniqlanadi va ularni yo'qotish bo'yicha strategiya ishlab chiqiladi. Keyingi bosqichda ishlab chiqarish maydonlarida 5S, value stream mapping, just-in-time (JIT), Kanban va boshqa Lean vositalari tatbiq etiladi. Kaizen tadbirlari doimiy takomillashtirishni rag'batlantiradi, xodimlarni jarayonlarni tahlil qilish va takliflar bilan chiqishga jalb qiladi.

Lean yondashuvining samarali tatbiq etilishi uchun korxona boshqaruvi darajasida qat'iy rejim yaratilishi, xodimlar malakasini oshirish va doimiy monitoring tizimi joriy etilishi muhimdir. Bu o'zgarishlar korxonada ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini baholash va nazorat qilishda aniq ko'rsatkichlardan foydalanishga zamin yaratadi.

Lean va Kaizen yondashuvlari ko'plab ishlab chiqarish korxonalarida muvaffaqiyatli tatbiq etilib, sezilarli iqtisodiy samaralarni beradi. Xalqaro misollar tahlili Lean tatbiq etgan korxonalarda ishlab chiqarish sikl vaqti 30% qisqarganini, ishlab chiqarish samaradorligi keskin oshganini ko'rsatadi. Bunday o'sish natijasida mahsulot sifatining yaxshilanishi, ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishi va mijoz talablariga javob berish darajasining oshishi kuzatiladi.

Lean va Kaizen yondashuvlari shuningdek bugungi kunda nafaqat ishlab chiqarish, balki xizmatlar va boshqaruv sohalarida ham muvaffaqiyat bilan tatbiq etilmoqda. Masalan, boshqa sohalarida ham jarayonlarni optimallashtirish orqali xarajatlarni kamaytirish, sifatsiz mahsulotlarni kamaytirish va mijoz qoniqish darajasini oshirish kuzatilmoqda.

Lean va Kaizen yondashuvlarini joriy etish ishlab chiqarishda iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Bu yondashuvlar ishlab chiqarish siklini tezlashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi, mahsulot sifati va mijoz qoniqish darajasini oshiradi hamda raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi. Shuningdek, Lean va Kaizen konsepsiyalarini tatbiq etish orqali korxona resurslaridan oqilona foydalanish, ortiqcha inventarizatsiyani kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarini zamonaviy boshqaruv tizimlari bilan uyg'unlashtirish mumkin.

Lean va Kaizenga asoslangan boshqaruv tizimlarini joriy etishda quyidagilar muhim: jarayonlarni doimiy monitoring qilish, xodimlar malakasini oshirish, strategik rejalashtirish tizimini mustahkamlash va uzluksiz takomillashtirish tamoyillarini korxona madaniyatiga singdirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lean management practices in manufacturing: Measurable benefits. International Journal of Management. (n.d.). (ijmanagement.co.uk)
2. Impact of Lean and sustainability in manufacturing. Kaizen.com Insights. (n.d.). (kaizen.com)
3. 43 Lean Manufacturing Statistics for 2025. KeeVee Lean Statistics. (n.d.). (Keevee)
4. BIZNES JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISHDA “LEAN MANAGEMENT” TIZIMINI JORIY ETISHNING ILMIY ASOSLARI. Green Economy and Development Journal. (n.d.). ([Яшил Иқтисодіёт Тараққіёт](#))
5. Lean manufacturing and Kaizen concepts in modern management. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti. (n.d.).